

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในสถานการณ์ปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาหรือผู้เสียหายที่ถูกกระทำก็ตาม การต่อสู้ในเชิงคดีย่อมต้องอาศัยนักกฎหมายทำหน้าที่เป็นฝ่ายกฎหมายที่จะให้ความช่วยเหลือแนะนำ และต่อสู้คดี ดังนั้นการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมจึงมีความหมายถึงการให้มีทนายความคอยช่วยเหลืออันเป็นสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับการคุ้มครองตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยรัฐให้การคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสด้วยการจัดหาทนายความอาสาให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนและจัดหาทนายความขอแรงให้จำเลยในชั้นศาล ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีปัญหาในหลาย ๆ ด้าน

ทนายความอาสา มีหน่วยงานจัดหาทนายความ โดยตรงคือ กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยที่ทนายความอาสาจะรับผิดชอบคดีความเฉพาะในชั้นสอบสวน และทนายความขอแรง มีหน่วยงานจัดหาทนายความ โดยตรงคือ สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งทนายความขอแรงมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบคดีความเฉพาะในชั้นศาล

ปัญหาที่เกิดขึ้นมาก็คือ ในระหว่างการสอบสวนกับการพิจารณาคดีในชั้นศาลนั้นจะต้องเชื่อมโยงกันโดยการสอบสวนนั้นจะได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่จะทำให้ศาลเชื่อหรือไม่เชื่อว่ามีกระทำความผิดจริงและจะเป็นประเด็นการโต้แย้งสำหรับทนายความขอแรงในชั้นศาล การมีทนายความอาสาในชั้นนี้เพื่อที่จะทำให้การสอบสวนเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมาย และเพื่อที่จะทำให้ทนายความขอแรงรับรู้พยานหลักฐานที่ได้มาในชั้นสอบสวนนี้เป็นประการใด เพื่อที่จะตั้งรูปคดีในการต่อสู้คดีในชั้นศาล แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ทั้งทนายความอาสา และทนายความขอแรงนั้นในปัจจุบันนี้ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง ทนายความอาสาจะทำหน้าที่ชั้นสอบสวนสิ้นสุดลง ทนายความขอแรงจะทำหน้าที่กรณีที่มีการดำเนินคดียังชั้นศาล ความไม่ต่อเนื่องของทนายความทั้งสองกรณีนี้ส่งผลต่อการได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นการวิจัยนี้จึงมีแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจไม่ดีพอที่จะว่าจ้างทนายความเพื่อให้เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้ในทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ขั้นตอนเบื้องต้นซึ่งเป็นขั้นตอนแรกคือ ขั้นตอนสอบสวนไปจนถึงขั้นตอนของการดำเนินคดีในชั้นศาลจนเสร็จสิ้นกระบวนการในทางคดี

จากปัญหาที่กล่าวมาการวิจัยนี้จึงเห็นถึงความสำคัญที่จะให้มีทนายความคอยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายในขั้นตอนของการสอบสวนและการพิจารณาคดีของศาลอย่างต่อเนื่องจนเสร็จสิ้นคดีความซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญที่จะมีผลต่อความยุติธรรมที่จะได้รับจากการดำเนินคดีในชั้นนี้ ดังนั้นการวิจัยจึงได้กำหนดการวิจัยเป็นรูปแบบของทนายความสาธารณะที่เหมาะสมในการทำหน้าที่เป็นด่านแรก ๆ ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่มีฐานะยากจน โดยการวิจัยกำหนดประเด็นการศึกษาและวิจัย เพื่อวิเคราะห์หาคำตอบ

การวิจัยได้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยวิธีการวิจัยเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวข้อง กฎหมายต่างประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น ที่มีทนายความของภาครัฐช่วยเหลือคดีความ เพื่อเป็นแนวทางการจัดตั้งทนายความสาธารณะของไทย กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก ตามประเด็นสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้โดยมีประชากรสัมภาษณ์ คือ ผู้พิพากษา นายกสภทนายความ อุปนายกฝ่ายวิชาการสภทนายความ อุปนายกฝ่ายช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมายสภทนายความ นายทะเบียนและคณะกรรมการ ประชาสัมพันธ์สภทนายความ นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการกองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พนักงานสอบสวน ทนายความอาสา ทนายความขอแรง และทนายความรวมประชากรสัมภาษณ์ 48 คน การมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เป็นวิธีวิทยาการวิจัยใหม่ที่กำหนดให้ประชากรผู้มีส่วนได้เสียจำนวน 16 คน มาร่วมออกแบบกฎหมายทนายความสาธารณะ และเมื่อได้ร่างกฎหมายว่าด้วยทนายความสาธารณะแล้วได้นำคำตอบจากการวิจัยทั้งหมดสู่การรับฟังความคิดเห็น (Hearing) จากประชากรที่เกี่ยวข้องเพื่อวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะ เพื่อนำไปปรับปรุงกฎหมายที่จัดทำขึ้นมานั้นเป็นพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. ....

ผลการวิจัยสรุป อภิปรายผลได้ ดังนี้

1. สรุป อภิปรายผล

ในการสรุปและอภิปรายผลนั้นการวิจัยจะนำเอาคำตอบจากผลของการวิจัยในประเด็นต่าง ๆ มาอภิปรายผลร่วมกันในเชิงการบูรณาการผลของคำตอบจากการวิจัย

การวิจัยสรุปคำตอบของการวิจัยได้ว่าปัญหาการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนจากการจัดหาทนายความช่วยเหลือผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนและจำเลยในชั้นศาลของไทย พบว่ามีปัญหาทนายความเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา คือ ทนายความอาสา และทนายความขอแรง

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กำหนดถึงอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนจัดหาทนายความอาสาให้เข้าร่วมฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาซึ่งจะมีในชั้นสอบสวน มีหน่วยงานจัดหาทนายความอาสาและส่งให้พนักงานสอบสวนโดยตรงคือ กองพิทักษ์สิทธิและเสรีภาพ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม โดยที่ทนายความอาสาจะทำหน้าที่รับผิดชอบคดีความเฉพาะในชั้นสอบสวนสิ้นสุดลง

สำหรับชั้นศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดถึงอำนาจหน้าที่ให้ศาลจัดหาทนายความขอแรงให้จำเลยซึ่งจะมีในชั้นศาล มีหน่วยงานจัดหาทนายความขอแรง คือ สำนักงานศาลยุติธรรม โดยที่ทนายความขอแรงจะรับผิดชอบคดีความเฉพาะในชั้นศาล

จากภารกิจหน้าที่ของทนายความอาสา ทนายความขอแรง ในขั้นตอนการสอบสวนและการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลที่มีอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ด้วยการจัดหาทนายความช่วยเหลือจำเลยในกระบวนการยุติธรรมเพื่อทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีซึ่งไม่สามารถว่าจ้างทนายความได้ และเพื่อรับรองการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส แต่ที่เป็นปัญหาก็คือ ทนายความขอแรงจำเป็นที่จะต้องยึดถือพยานหลักฐานที่ได้มาในขั้นตอนการสอบสวนจากทนายความอาสา เพราะฉะนั้นจึงเกิดความไม่ต่อเนื่องของการทำหน้าที่ทนายช่วยเหลือในระดับของทนายความอาสา ทนายความขอแรง คือไม่มีความเชื่อมโยงทั้ง ๆ ที่เป็นคดีเดียวกัน ปัญหานี้หากนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับความเกี่ยวพันระหว่างพนักงานสอบสวนกับพนักงานอัยการจะเห็นถึงความแตกต่างกับทนายอาสาและทนายขอแรงซึ่งการวิจัยสรุปได้ว่าผลของการสอบสวนของพนักงานสอบสวนเมื่อยื่นต่อพนักงานอัยการเพื่อการพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องนั้น พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะขอให้พนักงานสอบสวนสอบเพิ่มเติมได้ในขณะที่ทนายขอแรงหากพบว่าพยานหลักฐานที่จะใช้เพื่อการต่อสู้คดีนั้น ไม่ถูกต้องแต่ก็ไม่มีอำนาจหรือสิทธิใดที่จะขอให้พนักงานสอบสวนสอบเพิ่มเติมได้ จึงทำให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบในเชิงคดีที่อาจส่งผลกระทบต่อการไม่ได้รับความยุติธรรม ข้อสรุปจากการวิจัยกล่าวได้ว่าสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนี้คือแม้จะได้มีทนายความคอยช่วยเหลือทั้งในระดับการสอบสวนและการพิจารณาคดีในชั้นศาล แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะกล่าวอ้างได้ว่ามีความเพียงพอต่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา ดังนั้นข้อสรุปของการวิจัยจึงเป็นการจัดหาทนายความรูปแบบใหม่ด้วยการนำเอาทนายความสาธารณะเพื่อให้เป็นทนายความที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนที่ร้องขอตั้งแต่ต้นจนถึงเสร็จสิ้นคดีความในชั้นศาล ซึ่งการวิจัยเรียกว่า ทนายความสาธารณะ และรูปแบบทนายความสาธารณะจะไม่ยกเลิกทนายความอาสา ทนายความขอแรง

การวิจัยได้คำตอบในระบบนายความช่วยเหลือของต่างประเทศ 3 ประเทศ คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และญี่ปุ่น สรุปได้ว่ามีองค์กรที่ทำหน้าที่ช่วยเหลือทางความคิดความ อาญาตั้งแต่ชั้นการสืบสวนของพนักงานสอบสวนจนถึงชั้นการพิจารณาคดีของศาลที่เป็นเจ้าหน้าที่ ภาครัฐสำหรับสหรัฐอเมริกา และสหราชอาณาจักร ในขณะที่ญี่ปุ่นไม่ได้เป็นเจ้าหน้าที่ของภาครัฐ ซึ่งเหมือนของไทยในปัจจุบัน สำหรับคุณสมบัติของนายความนั้นทั้ง 3 ประเทศกำหนดให้ต้อง ผ่านเนติบัณฑิต และนายความช่วยเหลือจะไม่ใช่มาจากการอาสาสมัคร รูปแบบของนายความ ช่วยเหลือของต่างประเทศจึงแตกต่างไปจากรูปแบบนายช่วยเหลือที่เป็นนายความอาสาและ นายความขอแรงที่เป็นอาสาสมัคร ข้อสรุปจากการวิจัยจึงพบว่าระบบนายความช่วยเหลือของ ต่างประเทศมีความเหมาะสมมากกว่าของไทยในปัจจุบัน

คำตอบของการวิจัยในรูปแบบนายความที่จะให้ความช่วยเหลือประชาชนในคดีอาญา จึงเป็นนายความสาธารณะซึ่งมีรูปแบบขององค์กร สรุปได้ คือ เป็นองค์กรใหม่ในสังกัดกระทรวง ยุติธรรม เป็นองค์กรอิสระ ผู้ทำหน้าที่เป็นนายความสาธารณะ มีสถานภาพเป็นพนักงานราชการ มี คุณสมบัติการศึกษานิติศาสตรบัณฑิตขึ้นไป และต้องมีประกาศนียบัตรว่าความจากสภานายความ แห่งประเทศไทย ถ้าเป็นนายความมาก่อนจะต้องมีประสบการณ์การว่าความไม่ต่ำกว่า 5 ปี

การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการนายความสาธารณะ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ยุติธรรมเป็นประธาน และกรรมการจากหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง กับผู้แทนนายความแต่งตั้งโดย นายกเนติบัณฑิตยสภา มีอำนาจหน้าที่กำหนดนโยบาย และกำกับดูแลการดำเนินงานของ นายความสาธารณะ ออกกฎต่าง ๆ เพื่อการปฏิบัติหน้าที่ของนายความสาธารณะ กับแต่งตั้ง ผู้อำนวยการสำนักงานนายความสาธารณะ สำหรับนายความสาธารณะนั้น มีอำนาจหน้าที่ในการ ให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ร้องขอความช่วยเหลือในคดีอาญาที่รับผิดชอบตั้งแต่ชั้นสอบสวน จนถึงชั้นศาลจนเสร็จสิ้นคดีความ ซึ่งย่อมเป็นผลดีในเชิงการต่อสู้คดีอาญาที่จะทำให้ได้รับความ ยุติธรรมได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันซึ่งเท่ากับเป็นการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจที่จะว่าจ้าง นายความวิชาชีพได้จึงเป็นการสอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิที่เป็นรูปธรรมที่รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยกำหนดไว้

ข้อสรุปรูปแบบของนายความสาธารณะนี้ได้นำไปจัดทำเป็นกฎหมายรองรับคือ ร่างพระราชบัญญัตินายความสาธารณะ พ.ศ. .... เพื่อให้เป็นกฎหมายต้นแบบสำหรับการจัดตั้ง นายความสาธารณะ โดยมี โครงสร้างของกฎหมายสรุปได้ ดังนี้

หลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมาย

เนื่องจากการจัดทำกฎหมายใหม่ ดังนั้นจึงเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 68 ประกอบกับมาตรา 258 ค. ด้านกฎหมาย (1) และ (3) และไม่มีความขัดแย้งกับพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย และประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562

โครงสร้างร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ มีบทบัญญัติ 25 มาตรา แบ่งเป็น 7 หมวด บทเฉพาะกาล

หมวด 1 บททั่วไป (มาตรา 5 ถึง มาตรา 7) เป็นหมวดที่กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานขึ้น เรียกว่า “สำนักงานทนายความสาธารณะ” มีฐานะเป็นนิติบุคคล

หมวด 2 สำนักงานทนายความสาธารณะ (มาตรา 8 ถึง มาตรา 11) กำหนดให้องค์กรสังกัดทนายความสาธารณะปฏิบัติหน้าที่ภายใต้การบริหารกระทรวงยุติธรรม เพราะเป็นองค์กรหลักของกระบวนการยุติธรรม ในการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

หมวด 3 คณะกรรมการทนายความสาธารณะ (มาตรา 12 ถึง มาตรา 14) แยกเป็น ส่วน 1 การกำหนดให้คณะกรรมการทนายความสาธารณะ หมายถึง ผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้กระทำการตามวัตถุประสงค์ที่จะค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อนำไปสู่การเข้าถึงความยุติธรรมของผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสร่วมกัน โดยคณะกรรมการทนายความสาธารณะ ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม อัยการสูงสุด สำนักงานอัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน ประธานผู้ตรวจการแผ่นดิน นายกเนติบัณฑิตยสภาในพระบรมราชูปถัมภ์ นายกสภาทนายความในพระบรมราชูปถัมภ์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้าน กฎหมายมหาชน, สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรม, สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ส่วน 2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทนายความสาธารณะ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทนายความสาธารณะเกิดจากการแต่งตั้งจากผู้มีประสบการณ์ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจร่วมกันในการตัดสินใจที่มีคุณภาพสูง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางข้อมูลโดยเฉพาะคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่มาจากหลากหลายอาชีพและมีความเชี่ยวชาญ และเพื่อการบริการแผนแบบนโยบาย (มาตรา 15 ถึง มาตรา 17)

หมวด 4 คุณสมบัติทนายความสาธารณะ (มาตรา 18 ถึง มาตรา 20) กำหนดให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการทนายความสาธารณะกำหนดคุณสมบัติทนายความสาธารณะ เพื่อกำหนดให้มี

คุณสมบัติที่มีลักษณะให้มีความชัดเจน

หมวด 5 อำนาจหน้าที่ของทนายความสาธารณะ (มาตรา 21) กำหนดขอบเขตภาระหน้าที่ของทนายความสาธารณะเพื่อเป็นการแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่และรับผิดชอบงานในตำแหน่งหลักและวิธีปฏิบัติราชการ บทบาท และหน้าที่ของข้าราชการในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

หมวด 6 สิทธิประโยชน์ของทนายความสาธารณะ (มาตรา 22 ถึง มาตรา 23) การกำหนดสิทธิประโยชน์ของทนายความสาธารณะนั้นเป็นการสั่งให้มีสิทธิที่จะได้รับเงินเดือนตามตำแหน่งที่ได้รับแต่งตั้ง เพื่อเป็นการส่งเสริมและจูงใจให้ทำหน้าที่เป็นทนายความสาธารณะ

บทเฉพาะกาล (มาตรา 24 ถึง 25) กำหนดให้สำนักงานทนายความสาธารณะเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม และให้จัดตั้งภายใน 180 วันเมื่อกฎหมายฉบับนี้ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การได้มีต้นแบบกฎหมายระดับพระราชบัญญัตินี้ย่อมเป็นการให้คำตอบของทนายความสาธารณะที่ตอบ โจทย์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในส่วนของภารกิจสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชน และที่สำคัญก็คืออำนาจหน้าที่ของทนายความสาธารณะ ให้ความทับซ้อนกับอำนาจหน้าที่ของทนายความอาสาและทนายความขอแรงเนื่องจากการกำหนดสถานะของทนายความสาธารณะเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐบรรจุแต่งตั้งให้สังกัดกระทรวงยุติธรรมให้มีอำนาจหน้าที่ในชั้นสอบสวนและชั้นศาลอย่างต่อเนื่องมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นของการเรียกร้องหาความยุติธรรมจนเสร็จสิ้นกระบวนการยุติธรรม มีรูปแบบองค์กรสำนักงานทนายความสาธารณะ การกำกับดูแลโดยคณะกรรมการทนายความสาธารณะซึ่งกำหนดคุณสมบัติทนายสาธารณะ สิทธิประโยชน์ของทนายความสาธารณะ ความรับผิดชอบของทนายความสาธารณะ

ข้อสรุปของกฎหมายที่จัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ที่จะเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะ เพื่อสนับสนุนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้วยความเสมอภาคของประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส อันเป็นการส่งเสริมการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวกับระบบการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา และเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย

2. ข้อเสนอแนะ

การวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

จากผลการวิจัยพบว่าร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. .... ที่ได้จัดทำขึ้นนี้ หากจะนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพด้วยความเสมอภาคของประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส การวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

2.1 แนวทางการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การจัดทำร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. .... จะทำให้มีจุดเด่นที่จะก่อให้เกิดผลดีต่อทนายความช่วยเหลือคนจนอย่างมาก ส่งผลให้มีหน่วยงานสังกัดทนายความสาธารณะ องค์กรสังกัดทนายความสาธารณะ การกำกับดูแล โดย คณะกรรมการทนายความสาธารณะ อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการทนายความสาธารณะ การได้มาซึ่งทนายความสาธารณะ การบังคับใช้กฎหมาย คุณสมบัติทนายสาธารณะตามระเบียบที่คณะกรรมการทนายสาธารณะ กำหนด ขอบเขตภาระหน้าที่ตั้งแต่ขั้นสอบสวนถึงชั้นศาลด้วยความเชี่ยวชาญ สิทธิประโยชน์ของทนายความสาธารณะ และความรับผิดชอบ และการช่วยเหลือเป็นไปด้วยความยุติธรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชนผู้ยากไร้หรือด้อยโอกาสที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อประเทศในการพัฒนาทั้งด้านกระบวนการยุติธรรม และระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย เพื่อให้กฎหมายต้นแบบที่ได้จัดทำขึ้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรผลักดันร่างพระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. .... ดังนั้นการวิจัยจึงเสนอแนะให้นำเสนองานวิจัยนี้ต่อกระทรวงยุติธรรมเพื่อพิจารณาเสนอคณะรัฐมนตรี ให้ความเห็นชอบและเข้าสู่กระบวนการตรากฎหมายตามลำดับขั้นต่อไป

2.2 ข้อเสนอแนะด้านกฎหมาย

เพื่อให้ พระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. .... มีผลเป็นกฎหมายใช้บังคับหากมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว การวิจัยเสนอแนะให้คณะกรรมการทนายความสาธารณะอาศัยอำนาจตาม 15 พระราชบัญญัติทนายความสาธารณะ พ.ศ. .... ดำเนินการตรากฎหมายลำดับรอง คือ

1) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะ

(1) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยคณะกรรมการทนายความสาธารณะ พ.ศ. ....

(2) ข้อบังคับกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการประνομข้อพิพาท สำนักงานทนายความ
 สาธารณะ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. ....

(3) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการระงับข้อพิพาทด้วยวิธีการ
 ทางออนไลน์ พ.ศ. ....

(4) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการบริหารงานทั่วไปและ
 การมอบอำนาจ พ.ศ. ....

(5) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการบริหารงานบุคคล พ.ศ. ....

(6) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการขึ้นบัญชีทนายความ
 สาธารณะ พ.ศ. ....

(7) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยจริยธรรมทนายความสาธารณะ
 พ.ศ. ....

(8) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยคณะกรรมการคณะทนายความ
 สาธารณะ พ.ศ. ....

(9) ข้อบังคับสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการให้ใช้ข้อบังคับสำนักงาน
 ทนายความสาธารณะ พ.ศ. ....

2) ระเบียบสำนักงานทนายความสาธารณะ

(1) ระเบียบสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการสรรหา คัดเลือก และแต่งตั้ง
 ผู้อำนวยการสำนักงานทนายความสาธารณะ พ.ศ. ....

(2) ระเบียบคณะกรรมการสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. ....

(3) ระเบียบคณะกรรมการสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยค่าใช้จ่ายของ
 สำนักงานทนายความสาธารณะ พ.ศ. ....

(4) ระเบียบคณะกรรมการสำนักงานทนายความสาธารณะว่าด้วยงบประมาณ
 การเงิน และการบัญชี พ.ศ. ....

ทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดการนำบทบัญญัติกฎหมายนี้ไปใช้บังคับเพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการ
 คุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประชาชนผู้ยากไร้หรือด้อยโอกาส
 คณะกรรมการทนายความสาธารณะ

3. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการวิจัยมีการกำหนดขอบเขตการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยไว้แล้ว ดังนั้นจึงยังคงมีบางประเด็นที่สำคัญและสมควรจะได้มีการวิจัย จึงมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ประเด็นดังต่อไปนี้

1) ร่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่พนักงานสอบสวน ต้องปฏิบัติในการจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญา (ฉบับที่ ..) พ.ศ. .... ซึ่งมีสาระสำคัญของบทบัญญัติประกอบด้วย การเพิ่มเติมข้อความว่า ทนายความสาธารณะ หมายความว่า ทนายความที่รัฐจัดทำให้ตามกฎแห่งกระทรวงนี้ เพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงความยุติธรรมของผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส

จึงกล่าวได้ว่ากฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาสจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกระทรวงยุติธรรมในการพัฒนากฎหมายต้นแบบสำหรับการจัดตั้งองค์กรว่าด้วยทนายความสาธารณะเพิ่มบทบาทของกระทรวงยุติธรรมในการให้บริการแก่ประชาชนผู้ยากไร้หรือผู้ด้อยโอกาส และเป็นประโยชน์ต่อประเทศในการสร้างความยุติธรรมให้แก่ประชาชนชาติที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคกัน

4. สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และสมมติฐานการวิจัย

ผลจากการวิจัยทำให้ได้คำตอบตามประเด็นปัญหาวิจัยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้ทั้งข้อสรุปและข้อค้นพบ ดังต่อไปนี้

4.1 วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาและวิจัย ปรัชญา ทฤษฎี แนวคิด และหลักการที่เกี่ยวข้องกับทนายความสาธารณะ มีคำตอบอยู่ในบทที่ 2

2) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพการณ์แห่งปัญหา และผลกระทบจากที่ปรึกษาทนายความอาสา ทนายความขอแรง มีคำตอบอยู่ในบทที่ 4

3) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบและกฎหมายทนายความสาธารณะ (Public Defender) ของต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะ มีคำตอบอยู่ในบทที่ 4 และบทที่ 5

4) เพื่อศึกษา และวิเคราะห์รูปแบบ และ โครงสร้างองค์ประกอบของทนายความสาธารณะ มีคำตอบอยู่ในบทที่ 4 และบทที่ 5

5) เพื่อจัดทำกฎหมายต้นแบบ (Model Law) ทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา มีคำตอบอยู่ในบทที่ 5

4.2 ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานการวิจัยที่กำหนดไว้ คือ

“ปัญหาการทนายความที่รัฐจัดทำให้ประชาชนในชั้นสอบสวนที่เรียกว่าทนายความอาสา และในชั้นศาลที่เรียกว่าทนายขอแรง ที่ไม่มีรูปแบบและระบบปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อ การเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสด้วยความเสมอภาค ซึ่งรูปแบบและ โครงสร้างองค์กร หน่วยงานสังกัด คณะกรรมการ การคัดเลือก อำนาจ และหน้าที่ คุณสมบัติ สิทธิประโยชน์ กฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา เป็นประโยชน์ต่อประชาชนผู้ยากไร้ผู้ด้อยโอกาสจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”

ข้อค้นพบจากการวิจัยคือ ปัญหาที่เกิดจากทนายความอาสา ทนายความขอแรงในปัจจุบันที่ส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมของประชาชนในคดีอาญา และคำตอบของการวิจัยคือ รูปแบบกฎหมายโดยมีโครงสร้างประกอบด้วย องค์กรและหน่วยงานสังกัด คณะกรรมการ การคัดเลือก อำนาจและหน้าที่ คุณสมบัติ สิทธิประโยชน์ มีในเรื่องขององค์กร ให้เป็นองค์กรอิสระ หน่วยงานสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีคณะกรรมการคือ คณะกรรมการทนายความสาธารณะ มีการคัดเลือกทนายความสาธารณะให้มีอำนาจหน้าที่ทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือในชั้นสอบสวนและชั้นพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่อง โดยมีคุณสมบัติเป็นผู้จบการศึกษาอย่างต่ำนิติศาสตรบัณฑิตขึ้นไป และมีประกาศนียบัตรเนติบัณฑิตยสภา กับประกาศนียบัตรวิชาว่าความ มีสิทธิประโยชน์ คือ เป็นพนักงานราชการ และเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีสิทธิประโยชน์ ได้รับเงินเดือนประจำ ด้วยกฎหมายที่จัดทำขึ้นมานั้นเป็นพระราชบัญญัติเพื่อเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยทนายความสาธารณะเพื่อการคุ้มครองสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมในคดีอาญา

คำตอบจากการวิจัยจึงมีความสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ได้กำหนดไว้